

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1995 m. kovo mėn. 25 d. / March 25, 1995

Nr. 59(12)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Žvelgimas į save pačius

Taip — esame žmonės. Taip — esame lietuviai. Asmenys, individai: Danguolė, Rasa, Petras, Algimantas, Gražina, Mykolas, Živilė, Vytautas ir taip toliau. Kiekvienas su savo šiek tiek skirtinga genų sistema, su šiek tiek kitokia kūno sąranga, skirtingais gabumais, dvasinėmis vertybėmis, skirtingais pomėgiais, įpročiais, ydomis, likimais...

Tai sakydamos nieko naujo nepasakau. Tik dėl viso ko primenu, kad esame šiek tiek skirtingi. O tas „šiek tiek“ yra šis tas šioje žmogiškos rūšies gausybėje. Taip ir norisi pasakyti: būk žmogumi, bet egzistuos savarankiškai, ir gyvenimas bus įdomesnis.

Ypač lietuvių kalba išsiskiria iš kitų. Kalba mus vienija ir suteikia egzistencinį pasitikėjimą. Į kalbos kultūrą žiūrime kaip į savo vertikalaus išlikimo kamieną. Kodėl būtent vertikalaus, statmeno? O todėl, kad neišsivaizduojų gyvos protaujančios nei žmonių, nei tautos su visais jos individualiais gulsčioje padėtyje. Juk tai numirusių laikysena. Žinoma, žmogus gali mąstyti ir gulėdamas, bet tai išimtis — liga, luosumas, poilsis...

Štai šia akimirka sėdžiu ir mąstau. Būtent apie tai, kokią reikšmę nedidelė lietuvių tautai turi kalba? Ką tik perskaičiau *Metmenyse* (Nr. 67, 1994) Leonido Donskio rašinį „Kalbos įkalinta kultūra“. Jau ne sykį man ir keliems mano bičiuliams atrodė, kad kai kurie *Metmenyse* rašantys akademikai, gvildendami sociologines bei kultūrinės temas, vis labiau nepasitiki lietuvių kalbos galimybėmis. Griebiasi jie svetimo žodžio, tarsi svetimžodis būtų kur kas tikslėnis už turimą lietuvišką. Skaitai ir kiauurai matai, kad išprusę autorius persitengė ar paprasčiausiai patinęjo prakalbinti lietuvių kalbos žodyną. Tolygiai, kaip neseniai parduotuvėje sutikta lietuvių patarė man nupirkti nupigintų „greipsų“, „orandžiuso“ ir „či-keno“.

Tarptautinių žodžių neišvengsime, ypač mokslų terminijos. Ji miela tol, kol žūliai neišstumia esamų lietuviškų žodžių. Nesu kalbininkas. Vaikėzu būdamas Kauno Žaliakalnyje su savo chebra kalbėjau tik mums suprantamu žargonu: Kliba, stovėk ant zekso kaip mūras, jei pamatysi mentą, duok cinką! Mokyklose mokytojai pagaliau įdiegė pagarbą bendrinei kalbai. Ne tik lietuvių, bet ir vokiečių, ir anglų kalboms. Niekad nesijaučiau įžeis-

tas ar skriaudžiamas, jei mane lietuvių kalbos mokytoja spirte spyrė gerai ištartą kurį nors žodį ar tinkamai pavartoti linksnį. Ir dabar, jei kas pataiso mano kalbines klaidas, padėkoju. Jau seniai supratau, kad mažai lietuvių tautai, atgimusiai tik 19-ojo amžiaus pabaigoje, kalbos gaivinimas, gryninimas, saugojimas nuo visokių apnašų yra būtinas, būtinas, būtinas.

Nemanau, kad lituanistai, budintys gražios lietuvių kalbos sargyboje, smerkia ar kišasi į sociokultūrinės problemas gvildinančių mąstymą, kaip mano Leonidas Donskis. Nemanau, kad „Lietuva lig šiol neturi vakarietiško tipo ir lygio socialinių mokslų“ vien tik dėl to, kad mūsų kova už kalbą susiaurino mokslinį akiratį, įkalino svarstyboms būtinas tarptautines sąvokas, sužlugdė pastangas kurti įvairių sričių lietuvišką terminiją. Nemanau, kad lituanistika yra jau taip griežtai susieta su meile tėvynei, su tuo jo vadinamu „holistiniu nacionalizmu“. Atseit šventoniškai tautišku.

Ne vien mes, ir prancūzai rūpinasi savo kalbos gryninimu, ir vokiečiai. Martynas Heidegger'is kūrė egzistencialistinę filosofiją vokiečių kalbos darybos žodžiais. Ar Leonido Donskio svarus, daug tiesos pasakantis straipsnis sumenkėtu, jeigu jis būtų pabandęs surasti gaivius lietuviškus atitikmenis bent daliai kad ir tokių, nedaug ką bendro su mokslu turinčių sąvokų: štrichai, batalijos, distinkcija, konfigūracijos, periferinės, implikacija, implikuojas, kulminuoja, anticipacija ir panašiai? Sakiny „kalba kaip siekiamos tikrovės anticipacija“ nei kiek nenukentėtų, jei anticipacija pavirstų numatymu arba numanymu.

Turime pakankamai savų žodžių. Bet žmonės, ypač kalboje, yra įpročio vergai. Užėjo Lietuvoje kvaila mada visas verslo bendroves vadinti kompanijomis, ir vadina. Praprato padėties vietoj sakyti situacija, ir sakome. O žiūrėkite, pasiūlė kalbininkai koegzistenciją vadinti sambūviu, kai kas vadina, ir gražu.

Žvelgdami į savo gyvenimą, jei norime kol gyvi išlaikyti lietuvių kalbos kultūrą, turime toleruoti ne vien kai kada neišvengiamas svetimybes, bet ir savo kalbos mokytojai pagaliau įdiegė pagarbą bendrinei kalbai. Ne tik lietuvių, bet ir vokiečių, ir anglų kalboms. Niekad nesijaučiau įžeis-

Pranas Visvydas

Povilo Šilo „Mano kryžiaus kelių odiseja“

PETRAS I. JOKUBKA

• Povilas Šilas. **MANO KRYŽIAUS KELIŲ ODISEJA**. Čikaga: Lietuviškos knygos klubas ir Vilnius: „Katalikų pasaulis“, 1994. Spausdino „Spindulio“ spaustuvių, Gedimino 10, 3000 Kaunas, Lietuva. Tiražas — 5,000 egzempliorių. 320 puslapių. Kaina — 8 doleriai. Gaudama „Drauge“.

Perskaičius Povilo Šilo *Kryžiaus kelių odiseją*, visų pirma krenta į akį jo laikysena per tardymą. Buvo natūralu, kad kai patriotas lietuvis pateko į enkavedistų rankas, kurie turėjo pakankamai jo „kaltės“ įrodymų, jog ji galėtų nubausti mirties bausme, kad jis tylėtų ar paneigtų kaltinimus, bet Šilas tuo nesinaudojo. Jis laikėsi išdidžiai, visuomet teigė, kad jis jokios tėvynės neišdavė, kaip ji komunistai kaltino, jo tėvynė nėra TSRS, bet Nepriklausoma Lietuva, už kurią jis yra pasiryšęs mirti...

Šilo dalyvavimas VLIK'e ir komunistams grįžus, VLIK'o ir Lietuvių Fronto vardu kalbėjimas per atsisaukimus į Lietuvos visuomenę ir raginimus lietuvių nepalūžti ir pasyviai priešintis okupantui, daro jį pirmos eilės valstybininku, o jo tvirta laikysena prieš tardytojus daro jį tautos didvyriu.

Kad skaitytojai geriau suprastų patį autorių ir jo kryžiaus kelių odiseją, jis suveda gana smulkiai žinių apie save. Jis baigė Subačiaus pradžios mokyklą, Kupiškio progimnaziją, Panevėžio berniukų gimnaziją ir Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Teisų fakultetą 1935 metais.

Mums teko skaityti daug atsiminimų iš lietuvių golgotos kelių sovietų kalėjimuose ir koncentracijos stovyklose, bet Povilo Šilo atsiminimai yra ne tik įvykių registravimas, bet kartu ir jų vertinimas iš intelektualinės ir pasaulėžiūrinės pusės. Kovodamas prieš ateistus, autorius jau knygos įvade, paliesdamas visatos vystymąsi, pabrėžia įsitikinimą, kad niekas iš nieko negalėjo atsirasti, gyvybė negalėjo atsirasti iš negyvos materijos, išvada: turėjo būti Ešybė, kuri davė viskam pradžią, turėjo būti „materialaus ir dvasinio pasaulio Visatos Kūrėjas“.

Įsivade autorius peržvelgia trumpai Lietuvos istoriją su savo reikšmingomis pastabomis. Taip jis teigia, kad karalius Mindaugas buvo subrendęs valstybininkas ir laiku siekė įvesti krikščionybę Lietuvoje. Gaila, kad to nenumatė kiti Lietuvos kunigaikščiai ir didikai ir, ji nužudė, atitolino krikščionybės įvedimą 130 metų. Per tą laiką vokiečių Kryžiuočių ir Kalavijuočių ordinai, apsimesdami siekią ją krikštyti, teriojo Lietuvą, o

lenkai su krikštu atnešė mums ir savo blogą įtaką.

Autoriaus smulkus aprašinėjimas ūkininkų gyvenimo Pirmojo pasaulinio karo metu ir tuo jau po karo duoda skaitytojams supratimą, kaip ūkininkai dirbo laukus, kokius įrankius vartojo žemei dirbti ir kokiuose namuose gyveno. Trumpai aprašęs ūkininkų gyvenimą pokariniais metais, autorius pabrėžia, kokią didelę pažangą lietuviai buvo padarę per 22 nepriklausomybės metus ir kaip jie vėl buvo nuskurdinti komunistų valdymo metu.

Kalbėdamas apie po Pirmojo karo atsikuriančios Lietuvos santykius su kitomis valstybėmis, autorius teisingai pažymi, kad tuomet mūsų geriausias draugas buvo Vokietija, nes ji, pralaimėdama karą, pati jokių didelių planų neturėjo. Ieškodama draugų, ji davė ginklų ir skolino pinigų Baltijos valstybėms, kurios tada kovojo dėl laisvės. Jis neigiamai atsiliepia apie prancūzus, kurie pataikavo lenkijai, ir apie biznierių angelus, kurie ir diplomataijai yra linke padaryti didelius vingius.

Šilas yra brangus visiems lietuviams, o ypač krikščionims demokratams, ateitininkams ir frontininkams, nes tų organizacijų vardu jis veikė. Savo ideologinę veiklą jis aprašo savo knygos jaunystės skyriuje. Šilas buvo ateitininku jau nuo pirmos klasės. 1928-1929 metais buvo Panevėžio moksleivių ateitininkų pirminku. 1926 metais, būdamas dar tik šeštos klasės mokiniu, Šilas dalyvavo Seimo rinkinių propagandoje, kurioje jis agitavo už Krikščionių demokratų partiją. Studijuodamas Šilas reikšė pavasarininkų veikloje. 1931 metais jis pasakė Subačiaus pavasarininkams kalbą, kuri nepatiko tautininkams, ir už tai buvo nubaustas 500 litų bauda.

Kadangi baudos sumokėti jis negalėjo, turėjo atlikti vieno mėnesio bausmę Panevėžio kalėjimo vienetų. Ką tik atlikęs bausmę, autorius dalyvavo Panevėžio moksleivių ateitininkų slaptame susirinkime, kuris buvo Katedros rūsyje. Tame susirinkime jis pasakė ugningą kalbą. Aš, būdamas trečios klasės mokinis, savo žodyje jaunesniųjų ateitininkų vardu užtikrinu jį, kad mes įeisime jo pėdomis.

Idomus yra autoriaus vertinimas 1926 metų sukilimo. Sukilimą organizavo dešinėji ir tautininkai. Jie teigė, kad kairieji, laimėję tų metų rinkimus, davė per daug laisvės komunistams. Iš to galėjo kilti riaušės ir įsikišti Sovietų Sąjunga. Šilas motyvuoja, kad grėsmė komunistų perversmo buvo nereali, nes lietuvių komunistų partija buvo silpna, Lietuva tuomet neturėjo su Rusija bendros sienos, ji turėjo stiprią kariuomenę ir policiją, o vyriausybės priešaky buvo tokie patriotai kaip dr. Kazys Grinius ir Mykolas Šleževičius. Perversmo vykdytojai, pagal Šilą, padarė antrą didelę klaidą, susaudoję mažai žinomus komunistus: K. Poželą, J. Greifenbergerį, K. Giedrį ir R. Čarną, padarydami juos kankiniais. Šilas kaltina Smetoną, kad jis atmetė vokiečių pasiūlymą atsiimti Vilnių, kai jie paskelbė k

Lenkijai. Į šį Šilo



Povilas Šilas (1908-1993)

kaltinimą reikia žiūrėti kritiškai. Reikia manyti, kad Lietuva čia pasielgė teisingai. Susidedama su vokiečiais, Lietuva būtų nusidėjusi prieš Vakarų sąjungininkus. Pagal iš anksto vokiečių su rusais susitarimą Lietuva vis tiek būtų tekus Sovietų Sąjungai. Išėjo geriau, mes pasilikome su karą laimėjusiais sąjungininkais.

Autorius kaltina Smetoną už valdžios užurpavimą ir visus jo triukšus valdžios pasilikti. Be to, jis kaltina Smetoną už priėmimą nutarimo Lietuvai pasiduoti sovietams be jokio pasipriešinimo. Autorius mano, kad Lietuvos kariuomenė turėjo pasipriešinti ir trauktis į Vokietiją. Aišku, kaltinamas Smetonai už užurpavimą valdžios yra teisingas. Smetona tokiu savo savanaudišku elgesiu užtraukė gedą sau, tautininkų partijai ir tautai. Reikia pasvarstyti, kokios pasekmės būtų buvusios, jei Lietuva būtų pasipriešinus sovietams. Vokiečiai internuotą lietuvių kariuomenę galėjo panaudoti Vakarų fronte, o kai pradėjo karą su rusais, galėjo lietuvių panaudoti prieš juos, ko gero prieš Sovietų Sąjungą galėjo panaudoti visą Lietuvą. Ką mes šiandien turime, negali būti nieko geresnio. Mes be karo šiandien turime Vilnių ir Klaipėdą, o jei prieš rusus būtume kariavę, gal dabartinės Lietuvos vietoje turėtume atvežtus kolonistus.

VLIK'as, prieš pasitraukdamas iš Lietuvos, paskelbė 1944 m. vasario 16 d. deklaraciją, kurioje buvo reikalaujama Lietuvai nepriklausomybės, ir ragino lietuvių ginklų priešintis prieš vokiečių ir sovietų okupantus. Jau 1944 metų gruodžio mėnesį Povilas Šilas buvo įsitikinęs, kad antroji sovietų okupacija bus žiauri. Komunistai lietuviams keršys už 1941 m. birželio 22-23 d. sukilimą. Užėmė Lietuvą jie vykdė gausius areštus. Šilas laukė savo eilės. Jis rašo: „Jau tada apsisprendžiau nekapituoluoti, o likti ištikimas Dievui ir Tėvynei iki galo“.

Prieš Šilą komunistai turėjo daug inkriminuojančios medžia-

skystos avižinės sriubos ir apie 200 g avižinės košės. Buvo tardomas naktimis, o dienomis buvo uždrausta miegoti ir judėti, turėjo sėdėti ir žiūrėti į duris. Prižiūrėtojai nuolat sekė pro durų langelį. Šilas išmoko miegoti atmerkтомis akimis. Taip komunistai siekė palaužti žmones fiziškai ir dvasiškai. Autorius rašo, kaip jis visus tuos kankinimus pakėlė: daug meldėsi ir atsidavė Dievo valiai.

Aprašinėdamas kalinius, Šilas pažymi, kad dabar areštai buvo daromi nebe vien už tai, kuo kaltinamieji yra buvę, bet daugiau už tai, ką jie padarė kovodami dėl Lietuvos laisvės.

Už visą „prieštarybinę“ veiklą Šilas buvo nuteistas pagal sovietų baudžiamojo kodekso 58 str. 1 ir 11 punktus, t.y. už grupinį tėvynės išdavimą 10 metų griežto režimo lageriu bausme ir 5 metams teisių suvaržymu. 1946 metų kovo mėnesio pradžioje Šilas su 1,000 kitų lietuvių kalinių buvo vežamas į Sibirą sunkiesiems darbams. Jis buvo pakrautas su 50 kitų likimo brolių į gyvuliams vežioti vagoną ir atgabentas į vieną iš daugelio Pečioros lagerių Komi respublikoje. Pečioroj darbininkai buvo suskirstyti į keturias kategorijas. Į kategorijas darbininkus skirstant, gydytojas paliesdavo kalinio sėdynę ir pagal tai, kiek asmuo ten turėjo raumenų, nustatydavo jo darbingumą. Šilas gavo trečiąją kategoriją — tinkamas tik lengviems darbams. Dabar sovietai nebesiekė, kaip pirmos okupacijos metu, vien tik „liaudies priešus“ sunaikinti, bet kartu jie siekė pasinaudoti jų fiziniu darbu, tiesiant per Sibiro taigas kelius ir geležinkelius, statant tiltus ir pan. Prie tų darbų kaliniai dirbdavo po 12 val. į dieną ir buvo maitinami tik duona, vandeniu ir koše. Valgyti gaudavo tik du kartus per dieną. Kadangi dabar sovietai siekė iš kalinių turėti kuo daugiau naudos, nusilpusius siųsdavo atgauti į ligoninę, o kiek atsigavusius vėl vartydavo į darbus.

Tardomuosius dabar sovietai siekė padaryti savo agentais. Tardytojai siūlė dovanoti Šilui visus „nusikaltimus“ ir suteikti galimybę dirbti savo profesijoje, jei jis tik bendradarbiauotų su NKVD. Šilas neparano pasidaryti kvindingu, jis geriau ėjo per kančias į garbę, jis norėjo pasilikti pavyzdį ateinančioms lietuvių kartoms. Jis tvirtėjo savo įsitikinimuose, „kad žmonių istorijos prasmė, josios ateitis yra ne klasių kovoje, bet jų harmoningoje sąveikoje. Tikta klasių harmonijoje imanoma žmonių pažanga“. Toliau Šilas rašo, kad kuo giliau jis studijavo marksizma-leninizmą, tuo labiau jis sutvirtėjo kaip žmogus, kaip lietuvis ir krikščionis.

Šilas vaizdžiai aprašo lagerių tvarką ir kriminalistų siautėjimą. Politiniai kaliniai buvo laikomi kartu su kriminalistais: vagimis, žmogžudžiais, prievartautojais. Kriminalistai daugiausia buvo administraciniai asmenys, visai skriausdavo ir išnausdavo. Berašydamos apie vis kitokius lagerius, Šilas mini, kad susirašinėjimas visur buvo

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Pirmenybė — lietuviškiems žodžiams • Povilo Šilo atsiminimų knyga • Lazdynų Pelėdos laiškas Čikagoje • Algimantą Mackų (1932-1964) prisimenant • Artūro Tereškino eilėraščiai • Futuristo poeto Vladimiro Majakovskio laišakai • Ilonos Brazdžionienės-Kerr paroda Los Angeles • Šiemetinis Stratfordo šekspyrinis festivalis

Lazdynų Pelėdos laiškas Čikagoje

Spausdiname žymios lietuvių rašytojos Sofijos Pšibiliauskienės laiško faksimilę ir jo: teksto nuorašą. Lazdynų Pelėdos slapyvardžiu pasirašinėdavo dvi seserys Ivanauskaitės — Sofija Pšibiliauskienė ir Marija Lastauskienė. Spausdiname Sofijos Pšibiliauskienės laišką iš originalo, kuris yra Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus rankraščių skyriuje, Čikagoje. Sofija Pšibiliauskienė dalyvavo lietuvių tautinio judėjimo spaudoje (Varpė, Ūkininkas ir kt.), buvo daugelio apysakų ir apsakymų autorė. 1920 m. pradžioje ji gyveno savo gimtinėje — Paragiuose, o vėliau dirbo Čiurlionio vardo paveikslų galerijoje Kaune. Rašytoja gyveno nepaprastai skurdžiomis sąlygomis, be to, ji turėjo didelių sunkumų su savo literatūrinių darbų spausdinimu. Šis laiškas buvo parašytas maždaug dvejus metus prieš jos mirtį. Sunkiai susirgus džiava, ji mirė 1926 m. kovo 14 d.

Galima spėti, kad Sofijos Pšibiliauskienės laiškas buvo rašytas žymiam Amerikos lietuvių veikėjui, buvusiam Draugo ir Darbininko redaktoriui, kun. Fabijonui Kemėšiui, kuris turėjo plačių ryšių Amerikos lietuvių spaudoje. Inicialai F. K. laiško prieda leidžia manyti, kad tas asmuo buvo kun. Fabijonas Kemėšis (1924 m. gegužės 1 Lietuva, 1947-48 m. ištremtas į Sibirą, iš kur gyvas nebesugrįžo — mirė Krasnojarsko srityje 1954 metais).



Lazdynų pelėda

Povilo Šilo kryžiaus kelių odisėja

(Atkelta iš 1 psl.)

griežtai kontroliuojamas. Cenzoriai praleisdavo tik tuos laiškus, kuriuose buvo rašoma tik gera. Visuose lageriuose viešpatavo blakės, vasarą uodai ir maškaros (mažytės, labai įkyrios muselės), o žiemą šalčiai iki 60 laipsnių C. Buvo ir tokių kalinių, kurie atsisakydavo dirbti ar darbe simuliavo. Tokiems būdavo žiauri bausmė. Juos kartais išrengdavo ir palikdavo uodams ir maškaroms siurbti jų kraują. O tie vabzdžiai žmogų kankino iki nualpimo. Spaudžiant Vakarų valstyboms, nuo 1950 metų politiniai kaliniai buvo atskirti nuo kriminalinių.

Šilas įdomiai vertina Sovietų Sąjungą. Jis teigia, kad komunistinė Rusija be rimbo, prievartos ir teroro neegzistavo ir negalėjo egzistuoti. Ten žmogus kaip individas yra niekas, jis yra tik mažesnis ar didesnis kolektyvo mažas sraigtelis.

Šilas įdomiai aprašinėja tundra augmeniją ir gyvūniją. Ten vasarą saulė šviečia visą parą. Tuomet pražysta įvairiaspalvės gėlės, bet per trumpą vasarą žemė atšyla tik iki 50 cm, o ji yra įšalus iki 10 metrų. Temperatūrai nukritus, užviešpatauja tirštas pilkas rūkas. Iš gyvūnijos čia žiemoja baltosios meškos, kiškiai ir baltosios kurapkos. Vasarą čia atskrenda perėtis žąsys ir antys. Čia gamtos stebuklas yra įvairiaspalvės šiaurės pašvaistės.

Šilo apskaičiavimu sovietų lageriuose buvo apie 300,000 lietuvių, 10-15 nuosimėjų visos tautos. Iš jų buvo apie 90,000 inteligentijos.

1953 metais Šilas buvo atvežtas į Lietuvą paliudyti pulkininko K. Jankausko byloje. Čia NKVD pulkininkas Šumakovas tardydams vėl gundė Šilą bendradarbiauti su NKVD, Šilas atsakė, kad pati mintis su NKVD bendradarbiauti yra šlykšti, o komunistinio gyvenimo statyba Lietuvai yra pragaštinga, t.y. jos tautinių tradicijų ir tautinės dvasios laužymas...

Atlikus bausmę, Šilas buvo paliktas Komi respublikos amžinam ištremimui. Viskas tačiau pasikeitė perėmus valdžią Chruščiovui. Dabar paleistiems kaliniams buvo išduoti pasai ir jie galėjo keliauti po Sovietų Sąjungą, kur norėjo. Išsiėmęs pasą Šilas tuojau paprašė leidimo išvykti į Lietuvą, atmedamas visus gundymus ir geras sąlygas pasilikti Komi respublikos.



Lietuvai Šilui vėl prasidėjo nauji gologot keliai. Nors žmona su vaikais gyveno Vilniuje, bet Šilui buvo leista ten pasilikti tik tris dienas. Nors tai buvo ir Chruščiovo laikai ir Rusijoje režimas buvo sušvelnėjęs, bet Lietuvos komunistai, atrodo, buvo dar stropesni. Ilgai Šilas turėjo klastoti iš vienos vietos į kitą, iki gavo progos susitikti su pačiu Justu Paleckiu. Paleckis jam padėjo gauti leidimą apsigyventi Vilniuje.

Man teko skaityti keletą knygų apie mūsų brolių kančias sovietų lageriuose ir kalėjimuose, bet aš nesu skaitęs jokios knygos, kuri taip smulkiai ir taip vaizdžiai atspasakotų visą kalinio tardymą, kalėjimų ir lagerių kančias ir sunkumus, grįžus Lietuvon, gauti butą ir darbą. Kita šios knygos vertė yra ta, kad atsakingas Lietuvos politinis veikėjas nepalūžo tardomas ir išdriso ginti savo isi-

tikinimus, nors jam grėsė ilga kalėjimo bausmė.

Nors, kaip autorius knygos įvade paminė, jis neturėjo galimybės peržiūrėti savo rankraščių ir dėl to yra knygoje pasikartojimų, bet kadangi tie pakartoti įvykių aprašymai yra dažniausiai kitokiame aplinkybėse, skaitytoji yra priimtini. Reikia gero kalbininko, kad pastebėtų visas gramatinės klaidas, bet eiliniam skaitytoji jų per daug nematyti. Tai gali būti ir korektūros klaidos. Ši knyga yra brangi ne vien krikščionims demokratams, frontininkams ir ateitininkams, bet ir visiems geros valios lietuviams. Nors Šilas jau miręs, jis pasilikti lietuvių atmintyje per amžius pavyzdžiu, kaip reikia kovoti ir kentėti dėl savo ištikinimų, siekiant užtikrinti geresnį rytojų savo tautai, valstybei, organizacijai ir įpėdinams. Kiekvienas lietuvis, kuris domisi Lietuvos praeitimi ir ateitimi, turėtų šią knygą perskaityti.

PRANCŪZIJOS INDELIS I VILNIAUS SENAMIESIO ATKŪRIMĄ

Prancūzijos ambasada Vilniuje persikėlė iš Menininkų rūmų Daukaičio aikštės į vadinamą Franko namą Didžiojoje gatvėje. Šiame XVI-XIX amžiais statytame ansamblyje gyveno šveicarių kilmės medicinos profesorius J. Frankas. Jo kvietimu čia lankydavosi Vilniaus universiteto dėstytojai, studentai ir literatai. Šiuose namuose 1812 m., važiuodamas iš Maskvos dvi gruodžio naktis praleido tuomet dar Prancūzijos armijos intendantas Stendalis.

Restauruojant ansambli, stengiasi išsaugoti autentišką gotikos, baroko ir klasicizmo bruožų turinčio pastato išorę ir vidinį netaisyklingos formos kiemą. Prancūzijos ambasadoriaus kabinetą įkurtas viena meškos istorijos ir filosofo Levo Karsavino, iš čia ištremto į Sibirą, kambarių. 1996 m. į šį Prancūzijos ambasados pastatą ansambli ruošiamasi perkelti Oskaro Milašiaus prancūzų kultūros centrą.

(„Respublika“. 02.22)

*"Darbininkui"
"Draugui"
"Garsui"*

Jeigu kas iš tų gerb. laikraščių reikalauja Lazdynų Pelėdos raštų ir galėtų už juos kiek atsiliepti — malonę prašau kreiptis į ją pačią. Paštas Tirkšliai. Lazdynų Pelėdai (Sofijai Pšibiliauskienėi) F.K.

Gerbiamas Tėveli!

Katik parvažiavau iš Kauno su cėlu glebiu rankraščių atgal. Visie leidejai inirto namus statyti ir jems negalvoj beletistikai, jeigu spausdina tai vien vadovėlius gimnarijams, taigi peledoms nesa vietas Lietuvoje. Bukit taip geras Tėveli, pripirškīt mano raštus kokiai Amerikos redakcijai, busiu jums neapsakomai dėkinga.

Kunigas Bakšys prižadėjo pasiteirauti redakcijose ar nepriimtų peledos sandarbininkauti, rasit ji, na su šiojo, jeigu susijusite paklausit jo.

Lietuvoje baisiai sunku gimusim šimet, perna rudenį supuvo rugiai ant lauko, pasetija taipogi rūs, pavasarij, prisiejo atarti, mokėsniai tik nuista bet didėja lie, nepuna nishada, priiingai.

Didžiaj g'ner nes lity nisa.

Jeibikit Tėveli! njan Amerikos redakcijos kaip smunka kaip musu. Linkėdama jums visales la-60 paritidu su tikra paguoda.

Lazdynų pelėda

*"Darbininkui"
"Draugui"
"Garsui"*

Jeigu kas iš tų gerb. laikraščių reikalauja Lazdynų Pelėdos raštų ir galėtų už juos kiek atsiliepti — malonę prašau kreiptis į ją pačią. Paštas Tirkšliai. Lazdynų Pelėdai (Sofijai Pšibiliauskienėi) F.K.

Gerbiamas Tėveli!

Katik parvažiavau iš Kauno su cėlu glebiu rankraščių atgal. Visie leidejai inirto namus statyti ir jems negalvoj beletistikai, jeigu spausdina tai vien vadovėlius gimnazijoms, taigi peledoms nesa vietas Lietuvoje.

Bukit taip geras Tėveli, pripirškīt mano raštus kokiai Amerikos redakcijai, busiu jums neapsakomai dėkinga.

Kunigas Bakšys prižadėjo pasiteirauti redakcijose ar nepriimtų peledos sandarbininkauti, rasit ji, na su šiojo, jeigu susijusite paklausit jo.

Lietuvoje baisiai sunki gyvenimo šimet, perna rudenį supuvo rugiai ant lauko, pasetija taipogi žuvo, pavasari prisiejo atarti, mokesniai tik... bet didėja tie nebuna niekada, priešingai didyn eina nes litų nesa.

Jeibikit Tėveli! njan Amerikos redakcijos kaip smunka kaip musu. Linkėdama Jums visako labo pasilieku su tikra paguoda.

Lazdynų pelėda

AR GRAŽINS LAZDYNŲ PELĖDOS DVARĄ?

Akmenės rajono valdžia sprendžia, ar galima grąžinti Paragių dvarą, esantį Papilės apylinkėje, pastatų jų teisėtai savininkei, rašytojos Lazdynų Pelėdos dukrai. Žemės ir miško grąžinimo dokumentai jau su tvarkyti. Dėl dvaro, kuris yra respublikinės reikšmės istorijos paminklas, pastatų grąžinimo savininkei nepriestaroja Paminklotvarkos departamentas.

1980 dešimtmecio pabaigoje dvaro pastatai buvo restauruoti, Akmenės valdžia tam skyrė taisy-

laikais didelę sumą — 76,000 rublių. Dvare buvo įkurtas rašytojos Lazdynų Pelėdos atminimo muziejus. Juo rūpinasi ir už tai gauna atlyginimą dvare gyvenantis žmogus.

Šiuo metu Paragių dvaras yra bene vienintelis išlikęs dvaras Akmenės rajone. Rajono kultūros darbuotojai susirūpinę, kad, grąžinus Paragių dvarą savininkams, gali neišlikti muziejus, o visas dvaro architektūrinis ansamblis gali būti sudarkytas. Be to, grąžinus šį dvarą, gali atsirasti daugiau rašytojų giminių, paminėti atgauti savo gėrė...

protėvių sodybas, kurios visų Lietuvos piliečių rūpesčiu buvo paverstos muziejais. („Lietuvos rytas“, 1995.I.18)

ATGYJA TROŠKŪNAI

Troškūnuose, nuošaliame Anykščių rajono miestelyje, jau dveji metai sėkmingai veikia jaunimo centras. Centra prieš trejus metus ėmėsi kurti Troškūnus atvažiavęs klebonautas kun. Saulius Pilypavičius. Centras įsikūrė atstatytuose vienuolyno pastatuose. Vienuolyno atstatymui ir pastatų įkūrimui ni-

Stereotipai sovietinės Lietuvos mąstysenoje

Paskaita Balzeko lietuvių kultūros muziejuje

Ateinantį penktadienį kovo 31 dieną, 8 v.v.

Balzeko Lietuvių kultūros muziejus rengia dr. Loretos Višomirskytės paskaitą apie stereotipus Lietuvos lietuvių mąstyme sovietiniais laikais. Ilgą laiką monopolinio pobūdžio politinė ir kultūrinė informacija formavo žmonių politinę sąmonę. Šis reiškinys vedė prie stereotipinio galvavimo įsigalėjimo, o tuo pačiu metu turėjo ir bukinamąjį poveikį.



Loreta Višomirskytė prie JAV Nepriklausomybės paskelbimo dokumento Washington, D.C.

Dr. Višomirskytė bandys parodyti šiuos neigiamus sovietinės Lietuvos žmonių galvosenos stereotipus. Tačiau, kas oficialios ideologijos buvo propaguojama, dažnai sukelėdavo ir priešingą pobūdį efektus. Nepaisant masių dezorientacijos ir anų laikų politinės sąmonės įsigalėjimo, dalis Lietuvos žmonių instinktyviai ar sąmoningai tapo atstumta nuo oficialiųjų tezių, neigiamai reaguojant į supančią juos aplinką. Šių žmonių tarpe susiformavo kiti neigiamos aplinkos įvertinimo pobūdžio bruožai.

Būdamą inteligentijos sferos Sovietų Sąjungoje, dr. Loreta Višomirskytė turėjo daug galimybių susipažinti su sovietiniais stereotipais tam tikrų sluoksnių žmonių mąstysenoje. Baigusi Vilniaus universitetą ir apgynusi daktaratą Maskvos universitete, ji dėstė Vilniaus Pedagoginiame institute. Šiuo metu dr. Višomirskytė dirba Department of English, Foreign Languages and Philosophy, Morehead State University, Kentucky. Ji yra autorė kelių studijų, daugiausia apie Vakarų Europos literatūrą.

Šios vakaronės ypatinga, pasakaitos ir diskusijos labai mažai paliesta tema, turėtų patraukti ne tik senuosius lietuvių išveivus, atvykusius į JAV po Antrojo pasaulinio karo, bet ir naujus pastarųjų metų ateivius.

Po paskaitos vaisės.

nigū davė Vokietijos katalikai, Lietuvos Taupomasis bankas, žydai verslininkai, Kauno tautinė SAF įmonė ir jos vadovas. Didžiulio ir įspūdingo vienuolyno pastato įrengimas kainavo apie 50,000 dolerių.

Troškūnai — mažas, bemirštantis miestelis. Todėl jaunimo centras turi tapti ne tik dvasine ir kultūrine, bet ir galinga materialine atspara miesteliui. Troškūnų katalikiškame jaunimo centre jau įvyko dvi United World College ir Atviros Lietuvos fondo tarptautinės stovyklos, be to, visą laiką čia kas nors gyvena.

Atvažiavusieji į centrą ne tik diskutuoja ir ilsi, bet ir dirba visuomenei naudingą darbą — tvarko nelabai įspūdingą Troškūnų aplinką, padeda atstatyti senas žydų kapines. („Lietuva“, 1995.I.14)

Poetas Algimantas Mackus dar gyvas ... telefonų knygoje

EDVARDAS ŠULAITIS

Yra sakoma, kad poetai nemiršta, kaip visi žmonės, nes jų kūryba juos palaiko gyvais amžinai.

Mes neseniai turėjome progą prisiminti poeto Algimanto Mackaus tragiškos mirties 30 metų sukaktį ir dar kartą išgyventi šią didelę netektį. Šis poetas šiandien yra gyvas savo kūryba. Bet daug kas turbūt nežino, kad jis tebėra „gyvas“ Cicero, o taip pat ir Čikagos vakarinių priemiesčių telefono knygoje, nes jo vardą čia kasmet vis randame naujai išspausdintą. Tą jo „gyvybę“ čia išlaiko poeto motina Marcelė Mackuvienė, pernai rudenį paminėjusi savo devyniasdešimtąjį gimtadienį ir jau beveik pusimtį metų skaitanti *Draugo* dienraštį.

Prieš daugiau negu 45 metus atvykusi į Cicero lietuvių koloniją kartu su vyru Jonu ir sūnumi Algimantu, ji dar ir šiandien čia pat gyvena. Per tą laiką daug kas čia pasikeitė — daug tautiečių iškeliavo amžinybėn ar išsikėlė kitur. Ir jos vyras a.a. Jonas amžinybėn iškeliavo 1962 metais, turėdamas tik 59 metus. Po dvejų metų šį pasaulį, baisioje auto katastrofoje sužeistas, apleido ir sūnus Algimantas, sulaukęs tik 32 metus amžiaus.



Marcelė Mackuvienė su a.a. sūnaus Algimanto fotografijom savo namuose, Cicero, Illinois.

Edvardo Šulaičio nuotrauka

panaudoti. Galimas daiktas, Lietuvoje užgims Algimanto Mackaus vardo literatūrinė premija poezijai ar gal kils koks nors kitas sumanymas?

Algimantas Mackus Amerikoje gyvenantiems skaitytojams pirmą kartą dar 1950 metais buvo prisistatęs Algimanto Pagėgio slapyvardžiu, nes yra gimęs Pagėgiuose, Klaipėdos krašte. Kai tą kraštą okupavo nacių Vokietija, jo tėvai buvo priversti keltis kitur ir taip jie atkeliavo į Vilnių. Mano rankose Vilniaus I gimnazijos mokinio asmens liudi-

jimas, 1942 m. spalio 21 d. išduotas tuomet dešimtmečiui būsimam poetui Algimantui. Pas jo motiną dar teko rasti ir brangių nuotraukų, kurios atėityje nukeliaus į literatūros muziejų Lietuvoje.

Beje, su Algimantu Mackumi Lietuvos literatūros mėgėjai susipažįsta jau antrą kartą. 1972 metais ten buvo išleista nedidelė jo eilėraščių knygtelė, vardu *Poezija* (ją išleido irgi „Vaga“). Tačiau dabar išėjusioji yra žymiai stambesnė — arti 600 puslapių ir apima beveik visą Algimanto Mackaus kūrybą. Iš šio leidinio aiškiai galima matyti, kad Algimantas Mackus ne vien tik poetas, bet ir literatūros kritikas, recenzentas, paskaitininkas, literatūrinių radijo vėlandėlių vedėjas, net humoristas (Rimto Nerimto slapyvardžiu bendradarbiauęs humoro žurnale *Peleda*). Šį rinkinį sudarė V. Gasiliūnas, o jį iliustravo dailininkas S. Chlebninkas.

Šių metų vasario 11 dieną Algimantą Mackų būtime sveikinę su jo 63-ju gimtadieniu, jeigu ne ta šurplioji gruodžio 28 diena prieš truputį daugiau negu trisdešimt metų. Kartu su jo motina šią sukaktį prisimename ir vienas, kitas dar likusių jo jaunystės draugų, kurie čia bendravome vos atvykus Amerikoje.

Artūras Tereškinas

PRO LAPUS



toks tingus tas ruduo,
žodžiams vietos nebus,
apsirik, kol gali,
kol regis pro lapus
savo veidą ir tuos,
pas kuriuos gyvenai
apsirik, kol gali,
toks tingus tas ruduo

arbata, arba ta
diena, kai tu
visai viena su
savimi, nežinai,
kur dingo
nesapnuoti sapnai,
kur lapai,
uždengę labai
nuogą benamio nugara,
prie Niagaros
praradę amą
stovėjome, gerus,
nepermatomas rūkas,
kodėl nusisukai,
kodėl sakai:
arba ta diena,
ar ba ta

arba tada, kada nėra
arba tada, kada diena
arba tada, kai po dienos
nėra nakties, nėra vienos

žuvies akies, kada diena
arba tada, kada nėra
arba tada, kai jau nebus
lelijos žiedo pro lapus

Futuristo poeto Majakovskio laišakai

PETRAS MELNIKAS

„Maskva, sakoma, yra sultingas, prinokęs vaisius, kurį Dodi ja, Kamenskis ir aš skiname su pastenkinimu. Pagrindinė skyrimo vieta yra „Poetų kavinė“.

Kol kas kavinė yra puikus ir linksmas establišmentas [...], Prisigrūda absoliučiai daug. Pjuvenos ant grindų. Mes ant scenos [...]. Mes sakome publikai eit po vėlnių. Dalijamės pinigais vidurnaktį. Tai ir viskas.

Futurizmas yra labai mėgiamas. Tai Vladimiro Majakovskio laiškas 1917 metų gruodžio gale Lili Brik.

Stockholm'e 1982 metais pasirodžiusi rusų kalba švedo Bengt Jangfeldt knyga apie Majakovskį (Stockholm'o studijų rusų kalba serijoje) buvo išversta į anglų kalbą ir išleista 1986 metais Edinburg'e, Didžiojoje Britanijoje. Pavadinata — *Love is the Heart of Everything* — Vladimiro

Majakovskio ir Lili Brik laišakai 1915-1930.

Knyga nušviečia futurizmo srovės poeto Vladimiro Majakovskio gyvenimą, jo mūzą — žydų kilmės Lili Brik, to meto kai kuriuos rašytojus ir sovietinio gyvenimo detales, kaip jis vyko Maskvoje, Leningrade, Rygoje, bei keliones po pasaulį. Filmininkė Brik ir poetas — plakatų piešėjas Majakovskis keliavo beveik kasmet, atskirai ir drauge.

Tarp 1922 ir 1929 metų Majakovskis praleido 15 mėnesių užsienyje, o keliaudamas su paskaitomis po Sovietų Sąjungą — pusantrus metus. Užsienyje budamas, jis jausdavo stiprią trauką namo, galbūt dėl savo menko užsienio kalbų mokėjimo. Lankydami užsienyje jiedu pirko viską, pirko net automobilį Paryžiuje.

Lili norėjo susitikti su Londone gyvenančia jos motina, Rygoje stengėsi gauti vizą, kad galėtų nuvažiuoti pas ją. Įdomūs jos aprašymai Majakovskui iš 1921-1922 metų gyvenimo Rygoje. Iš ten ji siuntė Majakovskui cuk-

raus, miltų, arbatos, angliškas medžiagas; Rusijoje, aišku, visko trūko. Nutuko, bet teisinosi, kad visi čia gerai valgo, taigi ir ji. Ištraukė net į verslą Rygoje: spausdinti rusų literatūros knygas ir mokyklinius vadovėlius su rusų valdžios sutikimu. Majakovskis nuogastavo, ar latvių cenzūra nesulaikys kai kurių jo politinių poemų, bet Lili atradė: Latvija — respublika ir joje cenzūra nėra taip griežta.

Cia buvo numatyti net penki Majakovskio pasirodymai salėse Rygoje, du — Tallinn'e ir vienas — Kaune. Knygų leidimo projekas, atrodo, nepasisekė. Leidėjas gal apsigalvojo, o buvo numatyta spausdinti rusų poetus: Majakovskį, Pasternaką ir kitus.

1923 metais Majakovskis Vokietijoje, o 1924 metų rudenį Paryžiuje, pigiame, bet šviriame viešbutyje Istrija, kur buvo apsigyvenęs Lili sesuo Elsa, ištekėjusi už prancūzų karininko Andre. Kartu su jais valgo. Poetas vaikščioja su Leger po gražiausias ir bjauriausias vietas. Su Andre ieško sau batų, pirkinį Lili ir viską siunčia į Maskvą. Kai nusibosta, nori grįžt namo. Nustoja eiti į teatrą ir barus. Sėdi kambaryje. Nuobodžiauja Paryžiuje...

Pavasarij tačiau vėl lektuvu skrenda iš Maskvos (pro Kauną) į Karaliaučių ir iš ten į Paryžių, kur apvogiamas (20,000 frankų), gauna 2,000 rublių avanso už išėjimą į raštų tomą, nusidargina į St. Nazaire, iš kur laivu „Espagne“ plaukia į Meksiką. Nesusiņeka — laive vien ispanų ir prancūzų kalbom pašnekesiai. Daug rašo. Pirašo „Amerikos atradimai“, „Ispanija“ (Ogoniok žurnalui), „Vienulės“ (Izvestijai), „Atlantų vandenynas“ (Prožektorijui). Eiko Lili, kad prašytų rublį už eilutę. O visus drauge siuntė radijui, 20-30 rublių už poemą.

Meksikoje užsilaikė ambasadoje. Miestas: „liūdnas, nemalonus, nešvarus ir be galų nuobodus“. Aplanko džungles ir, gavęs vizą, atvyksta į New York'ą, gyvena 5th Avenue no. 3. Čia pradeda važinėti su paskaitom, būna net Čikagoje, ir rašo Lili: „čia man bjauru“.

Vėliau jis vėl Paryžiuje, renkasi automobilį iš fordybiukų, bet nuperka Renault, kurio labai norėjo Lili Brik. Patvažinėjus juo

Maskvoje tačiau, pradėjo trukti dalių. Ji turėjo važinėti net su vienu žibintu, iš Paryžiaus prašydama atsiųsti dalių.

Jų savotiška draugystė ar meilė laiškuose didžiulė; negali viens be kito gyventi, bet kartais išmyli trumpai ir kitus. Lili — viena asmenį, ilgam patekusį į kalėjimą, Majakovskis — Nataliją Brijukanenko, dirbusią valstybinės leidyklos knygyne. Vėl Lili — filmų direktorių Levą Kulešovą, o Majakovskis — emigrantę Paryžiuje, gražiąją Tatjaną Jakovlevą. Lili ir Majakovskio draugystė yra keisčiausia, nes Lili vyras (turėjęs simpatijų kitai moteriai) visuomet respektavo Majakovskį, ir visi trys — vienas kita.

1929 metais Majakovskis jau labai bodejosi rečitaliais ir paskaitom, važinėdamas po visą Sovietų Sąjungą. Nežinia, ar jis galėjo pasakyti „ne, daugiau nenoriu“? Šiaip valdžia tuomet daug leido savo menininkams, bet kartu ir sekė juos. 1928-1930 metais Lili Brik būrelį lankė buvęs saugumietis Agranovas, domėjis literatūra ir pašnekesiais apie ją. Bet jis turbūt ir daug ten sužinojo apie Majakovskį, ypač, kad šis buvo įsimylėjęs iki ausų Paryžiuje gyvenančią emigrantę-pabėgėlę Tatjaną Jakovlevą ir vėl prašė vizos į Paryžių.

Viza jam nebuvo duota. Matyt, galvota, kad garsusis Majakovskis, vedęs Jakovlevą, Paryžiuje ir apsigyvens. Be to, tuo laiku vyko „valymai“. Trockis buvo išvartytas ir užsieni, Bucharinas turėjo išeiti iš politbiuro, partija ir įvairūs institutai buvo „valomi“, užsieny išleide knygas buvo puolami (Zemjatin, Pilnjak), švietimo komisaras Lunačarskis turėjo atsistatydinti. Net tarnautojas Besedovskis tuo laiku iš Paryžiaus ambasados pabėgo.

Majakovskis, daug kalbėjęs apie savižudybę, 1930 metais ją ir įvykdė visų šių įvykių fone. Bet nežinia, kokia buvo didžiausia to priežastis? Lili Brik tuo laiku su vyru buvo gavę vizą vykti į Londoną aplankyti jos motiną ir jau buvo begrižta į Maskvą...



Aurelija Cepulinskaitė. Skytės iš 23-losios kasmetinės Lietuvių fotografijos parodos Čikagoje, vykusios 1994 m.

Sovietų Sąjungoje buvo slepiama Majakovskio tikra biografija. Jo poezija turėjo stiprią jėgą, jis gerai sugebėjo vartoti proletariškąją kalbą, kartu turėjo tikrai poetišką jausmą, kurį Pasternakas pirmas pastebėjo. Bet įtampa tarp meniškos prigimties ir noro iš pradžių paremti revoliuciją turbūt ir privėdė prie savižudybės. Panašiai baigė gyvenimą ir imazistas Jeseninas, ir emigrantė Marina Cvetajeva 1941 metais.

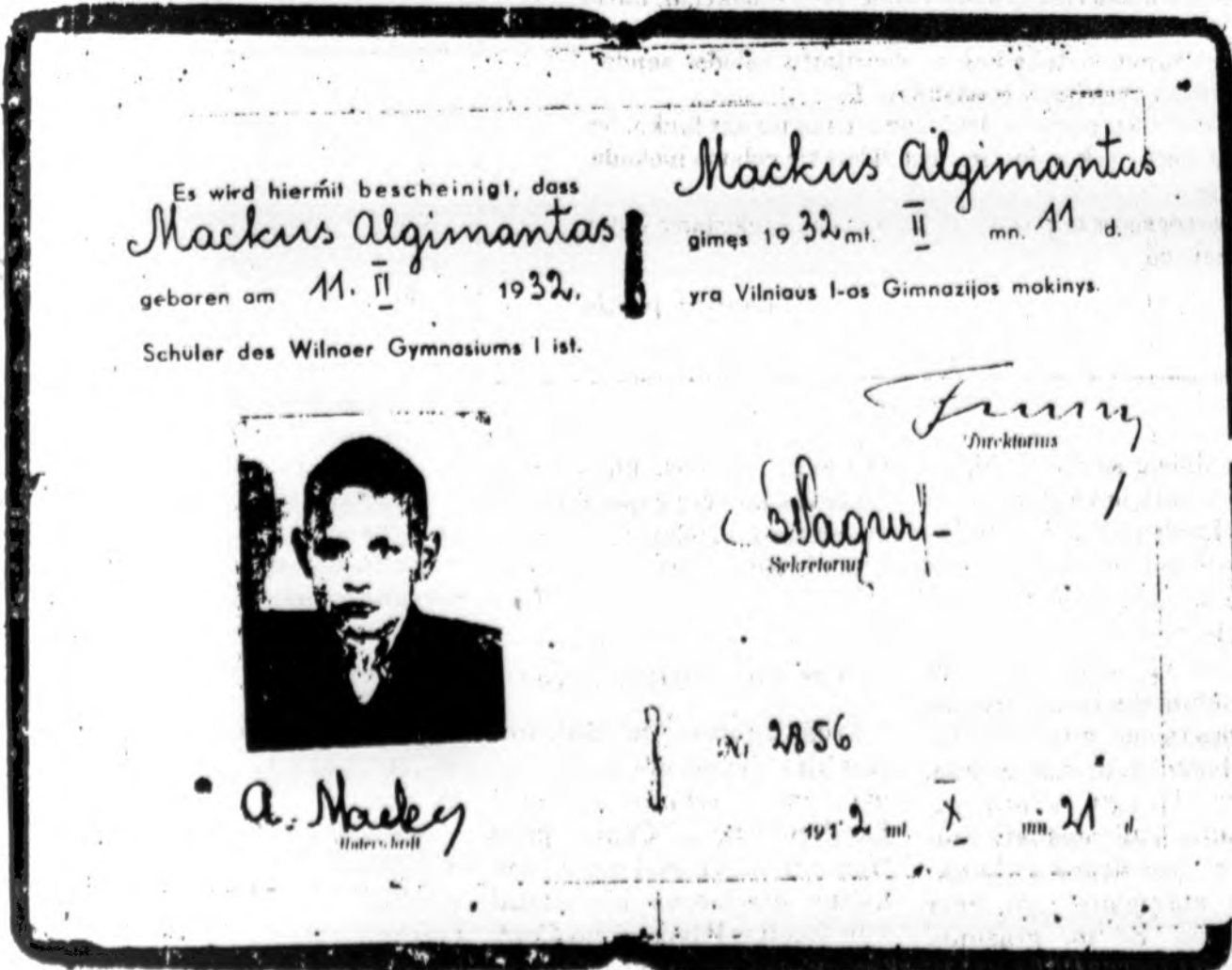
Knygos autorius Bengt Jangfeldt pažinojo Lili Brik ir Vladimira Majakovskį. Jo 38 puslapių įvadas yra gan išsamus, pateikiami 416 laišku ir telegramų, 66 puslapiai pastabų prie laišku ir sąrašas Majakovskio poezijos ir kitos kūrybos.



Robertas Kanyas. Lietuvos savižudžiama dedikuoju. Jų skaitėlis auga. Iš 23-losios kasmetinės Lietuvių fotografijos parodos Čikagoje, vykusios 1994 m.



Tačiau Marcelė Mackuvienė dar vis laikosi. Ji gyvena viena antro aukšto bute — 50th Court, netoli Roosevelt gatvės. Gražaus amžiaus našta ją slegia, tačiau ji nepasiduoda — vis dar laikosi: nori būti nepriklausoma, nenueti į prieglaudą senesniems žmonėms, kaip kad kitiems tenka. Nors regėjimas gerokai susilpnėjęs, tačiau stengiasi vis skaityti ir tuo pajavairinti kasdienybę. Remia lietuvišką spaudą, organizacijas, rūpinasi savo sūnaus poeto atminimu.



Vilniaus I gimnazijos mokinio liudijimas, išduotas Algimantui Mackui 1942 metais.

Ilna Brazdžionienė-Kerr dailės parodoje Los Angeles

STASĖ V.
ŠIMOLIŪNIENĖ

Los Angeles miesto centre, Courtright Artistic Concepts galerijoje savo darbus buvo išstata keturi menininkai, jų tarpe lietuvė dailininkė Ilna Brazdžionienė-Kerr. Privatių namų erdvi aplinka sudaro galimybę savotiškam ryšiui su kiekvienu dailės kūriniu. Tokio pobūdžio galerijos Amerikoje yra mėgiamos, turi savo lankytojus ir rėmėjus ir išsilaiko gerame kūrybinės tikrovės lygį. Džiugu, kad lietuvė menininkė rado savo vietą tokioje tradicijoje — Courtright Artistic Concepts galerija „featured artist“ pripažinimą pasikyrė Ilnai Brazdžionienei-Kerr. Ji buvo išstaciui 28 savo kūrybos darbus. Nuo sausio 21 iki kovo 10 dienos parodos lankymas buvo šeštadieniais ir sekmadieniais, pakaitomis priiminėjant ir vašinant svečius patiemis dailininkams. Parodą lankė daugelis lietuvių. Losangeliešiams dailininkė Ilna Kerr yra labai gerai žinoma savo kūrybinio talento. Los Angeles lietuvių ja didžioji dalis dėl to, kad Ilna yra anksčiau čia gyvenusi ir aktyviai spaudos srityje veikusi žurnalisto Liudo Balvočiaus dukra.

(Miręs ir palaidotas Kalifornijos žemėje, Liudas Balvočiaus anūliukas Nepriklausomybės kovų buvo Lietuvos aid'o redaktorius Los Angeles su šeima gyvenkdamas, žymusis žurnalistas prklauso Šv. Kazimiero parapijai, Lietuvių Bendruomenėi, gabi rasydavojai išsivijęs gyvenimo



Courtright Artistic Concepts galerijoje, Los Angeles, parodos metu: (iš kairės) Adria Ywanik-Popo (Ilnos Brazdžionienės-Kerr dukte), Stasė V. Šimoliūnienė, dailininkė

Ilna Brazdžionienė-Kerr ir ukrainietis dailininkas Daria Chaikovsky. Robert Kerr nuotrauka

klausimais lietuviškoje spaudoje, buvo vienas pirmųjų Kalifornijos lietuvių radijo valandėlių gaivintojų-jūrėjų. Savo įvalgiais patarimais Liudas Balvočiaus ypač daug prisidėjo radijo laidų ugdymui 1970-1972 metais, pačiais sunkiausiais kūrimosi metais. Balvočių vienturtė dukra Ilna savo tėvą labai gražiai prisimena, jos mama tebėra sveika ir rašo poeziją...

Besilankant šioje parodoje, užkalbinau to mielo buvusio losangelieško, brangaus lietuvių kultūrininko-žurnalisto Liudo Balvočiaus dukrą, dabar subrendusią, darbščią, ir labai pajėgią menininkę, o taip pat motiną ir žmoną

Ilną Brazdžionienę-Kerr.

— Turbūt, gimė Lietuvoje?
— Gimiau ir dalį savo vaikystės praleidau Lietuvoje.

— Ar iš tikrųjų dėl to, kad gimė Lietuvoje, pasirinkai etnologinę žanro liniją savo tapyboje?

— Nuo mažų dienų buvau „kaltinama“, kad esu taip, kaip tėvas-žemaitis, didelė prieštara. Todėl ir į šį klausimą atsakyčiau, kad ne aš pasirinkau tą žanro liniją, o ji pasirinko mane. Knygos, kurias „kibau“, kai tik pajėgiau skaityti, supo mano savotišką vieną vaikystę. Nors daug skaitiau brolių Grimų, Hauf'o, Perrault'o pasakų vertimus, Krė-

vės Dainavos šalies senų žmonių padavimai, iš jų ypač „Gilšės ežeras“ tarsi patys įsikūnijo manėje ir „vedė“ mano teptuką ta folklorine lietuviška kryptimi.

— Ar tai ne vien isipareigojimas, ne kūrybinis polinkis, ne laisvo apsisprendimo koncepcija?

— Yra ir kūrybinis polinkis, ir laisvas apsisprendimas, o isipareigojimas gal atėjo vėliau. Gyvenant toli nuo mylimo krašto visad jaučiu, kad, kaip, kad mes sakom, „mano šventa pareiga“ supažindinti kitus su Lietuva. Tad ir šios parodos kataloge esu minima, kaip dailininkė, turinti lietuvišką sielą menė...

— Robert Kerr, aišku, nelietu-

vis. Tavo vyras nepriestariauja dalyvavimui lietuviškoje veikloje, ar jam nenuobodu tavęs klausyti apie Šv. Kazimiero parapijos rūpesčius ir panašiai?

— Mano vyras Robertas (škotų kilmės) pamylęs mane, (šimolų mano kraštą, nes tai dalis manės. Tad su dideliu noru dalyvauja lietuviškoje veikloje, lanko šeštadienį Šv. Kazimiero parapijos mokyklą, kad išmokyti lietuvių kalbos ir net yra atstovu Baltų Lygos organizacijoje, kur šiuo metu eina pirmąjį pareigų.

— Kas labiausiai prisimena iš praėjusių, jau čia — Los Angeles?

— Mūsų gražaus sugyvenimo dvidešimt metų su vyru Daliu Brazdžioniu. Nors buvo sunkūs laikai, Dalius mokėsi, abu dirbome... Jo visada skatinantis žodžiai ir pritarimas mano kūrybai, švelnus paraginimas atkurti savo vaizduotės pasaulį drobėje vis prisimena ir guodžia. Daliaus staigi mirtis pačiame pajūgume buvo didelis smūgis. Visa tai jau praėjo. Dabar turu šeimą, esu laiminga, galiu tęsti meninę kūrybą, dalyvauti lietuviškoje veikloje.

Nebuvo girdėti liūdesio dailininkės Ilnos Brazdžionienės-Kerr balse, nors kalbėjo apie praėjusius laikus, kurie ne visada spindėjo laimės žiburiai. Gera, pakili mintis dvelkė ir iš jos darbų Courtright Artistic Concepts galerijoje. Atstumo, krypties bei apšvietimo ribota apimtis padėjo gliauvai suvokti jos eksponatų įvairovę, pasikliauti intymaus ryšio nuojauta etninės tapybos mene. Lietuviškos sielos mene.

Masinanti Stratford'o festivalio programa

ALFONSAS NAKAS

Kanadiškas Stratford'o festivalis ruošiasi naujam ilgam, beveik pusmečio sezonui, prasidėsiančiam gegužės vidury, truksiančiam iki spalio galo. Jį be pertraukų lankės 26 vasaros, pernai nebeužvykau. Dar nežinau, ar pavyks nuvažiuoti šią vasarą, nes daugiau kaip 2,000 mylių visgi ilgoka kelionė. Tebegaunu, kaip daugelį metų gavęs, biuletenius spaudai bei liuksusinius reklaminius leidinius. Visa tai kelia nostalgiją. Tikėdamas, kad dar yra šiek tiek gerą teatrą mėgstančių *Draugo* skaitytojų, noriu bent trumpai supažindinti su arčiau festivalio sezono programa. Nei veikalų autorių, nei juoba pavadinimų nelietuvinasiu. Beje, dar priminsiu, kad Stratford'e veikia trys teatrai: Festivalio, su 2,300, Avon, su 1,100, ir Tom Patterson, su maždaug 500 vietų.

Festivalio teatre statomi šie veikalai: William Shakespeare „The Merry Wives of Windsor“ (gegužės 8 — spalio 29), Shakespeare „Macbeth“ (gegužės 9 — spalio 27), William Wycherley „The Country Wife“ (gegužės 17 — spalio 28) ir Peter Shaffer „Amadeus“ (liepos 27 — spalio 28).

Avon teatre: Sandy Wilson „The Boy Friend“ (gegužės 10 — spalio 28), ir W. S. Gilbert — Arthur Sullivan operetė „The Gondoliers“ (gegužės 16 — spalio 28).

Tom Patterson teatre: Eugene O'Neill „Long Day's Journey into Night“ (birželio 21 — rugsėjo 17), Shakespeare „The Comedy of Errors“ (birželio 21 — rugsėjo 15) ir Timothy Findley „The Stillborn Lover“ (liepos 30 — rugsėjo 16).

Išvardyti devyni veikalai tai pagrindinės Festivalio atrakcijos, dėl kurių į Stratford'ą vyksta. Kaip kiekvieną vasarą, Festivalio lankytojų bus pasiūlyta ir

kitokių pramogų: koncertų, parodų, paskaitų, etc.

Nemokamu telefonu informacija, visas savaitės dienas, pradedant vasario 25, teikiama, paskambinus numeriu 1-800-567-1600.

Festivalis neteko įžymaus aktorius

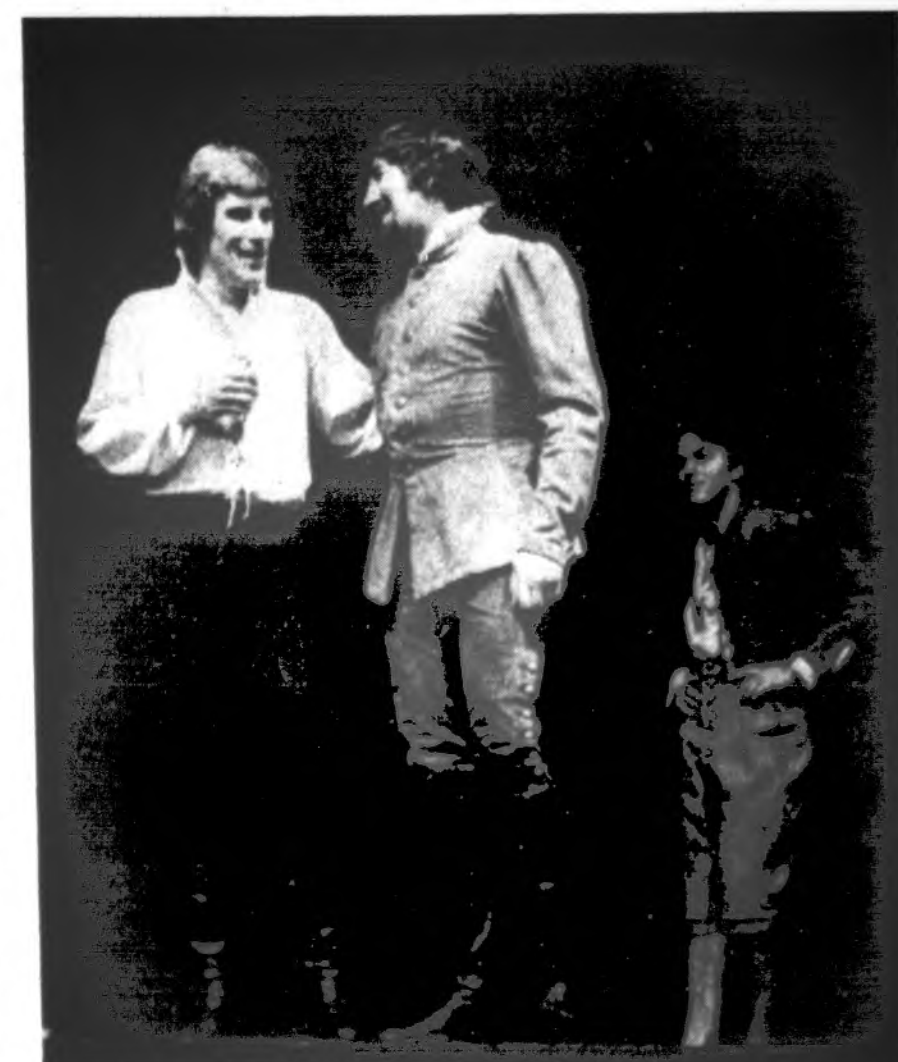
Vasario 22 dieną, po trumpos, sunkios vežio ligos mirė aktorius Nicholas Pennell, teis gyveno vos 56 metus. Gimęs ir vaidybos aukštuosius mokslus baigęs Anglijoje, Kanados Stratford'o festivaly be pertraukos iki mirties jis dalyvavo 23 sezonus. Sukūrė 77 didelių ir mažus vaidmenis. Pranešime spaudai rašoma, kad jis buvo „a favourite

at Chicago-area theatres and most recently appeared in *Sluth* at the Court Theatre“. Labai įdomu, kiek Čikagos lietuvių ten jo vaidyba gerėjosi? Čia rašančiam ne tik daug kartų teko į matyti Festivalio scenose, bet ir susitikti bei pasikalbėti Detroit'e. Buvo tikras džentelmenas.

Man ir turbūt visiems kas jį du dešimtmečius scenoje stebėjo, Nicholas Pennell liks nepamirštamas.

BUS IŠLEISTI BARANAUSKO „RAŠTAI“

Lietuvių literatūros klasiko poeto, vyskupo Antano Baranausko gimimo 160-ojo jubilėjaus metais pradedami leisti jo akademiniai „Raštai“, kurių pirmasis tomas turėtų skaitytojus pasiekti šią vasarą.



1976 metų Stratford'o festivalyje Šekspyro „Hamletą“ pastatyme Nicholas Pennell (kairėje) vaidina Hamletą, Graeme Campbell Pirmaji aktorius, Robin Nunn — Aktorių.

Robert C. Ragsdale nuotrauka

Lietuvos mokslų akademijos ataskaitinė sesija

Trečiadienį Vilniuje įvyko Lietuvos mokslų akademijos Visuotinio susirinkimo ataskaitinė sesija. 1994 metų Mokslų akademijos veiklos apžvalgą pateikė Mokslų akademijos prezidentas Benediktas Juodka.

Jo nuomone, praėjusieji metai akademijai buvo „labai sėkmingi ir produktyvūs darbo metai“. Benediktas Juodka minėjo, jog Mokslų akademijai teko ypač didelis mokslo eksperto vaidmuo: 1994 metais Akademija pirmą kartą atliko visų šalies mokslo ir studijų institucijų įvertinimą, Svetimo ir mokslo ministerijos pavedimu analizavo mokslo institucijų pateiktas mokslo kryptis. Pernai buvo atliktos šešios ekspertinės studijos, tarp jų — aktualiais energetikos klausimais. Mokslų akademijos nariai parengė arba įvertino daugelio naujų šalies įstatymų projektus.

Akademijos vadovas informavo, jog pernai buvo pradėti leisti trys nauji akademiniai žurnalai: *Žemės ūkio mokslai*, *Acta medica Lithuanica* ir *Menotyra*. Iš viso 1994-aisiais Mokslų akademijos leidykla išleido apie pusimtį leidinių. Jis taip pat priminė, kad Akademija pasirašė naujas mokslinio bendradarbiavimo sutartis su Prancūzijos, Ukrainos, Slovakijos ir Rumunijos mokslų akademijomis. Tačiau Benediktas Juodka skundėsi, kad stinga pinigų kokybiškiems leidiniams, tarptautiniam bendradarbiavimui ir kitoms reikmėms.

NAUJA VDU BIBLIOTEKA

Kaune, Vytauto Didžiojo universitete, kuriama Jungtinių tautų Maisto ir žemės ūkio organizacijos (FAO Food and Agriculture Organization of United Nations) biblioteka.

Su šia organizacija ryšius užmezgti padėjo Lietuvos ne-

paprastasis ir igaliojasis ambasadorius bei atstovas prie Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacijos A. Žemaitis. Pasak N. Zinkevičienės, laikinai einančios VDU bibliotekos vedėjos pareigas, užpildžius FAO atsiųstą anketą apie bibliotekos fondus, jų panaudojimą, kauniečiams buvo pateiktos tam tikros sąlygos, kurias priėmė, je tapo FAO diapozitine biblioteka.

VDU bibliotekai iš pradžių buvo atsiųsta pora katalogų, pagalmu kuriuos biblioteka užsisakė šimtą FAO leidinių, išleistų anksčiau.

Kaip sakė N. Zinkevičienė, leidiniai buvo užsakomi atsiųžiant į Lietuvos mokslo specifiką, mokslininkų, studentų reikmes. Katalogai, knygos (dalis jų yra ir su disketėmis) jau VDU bibliotekoje ir yra tvarkomi, kataloguojami, tad artimiausiu metu jais galės naudotis skaitytojai.

FAO isipareigojo Vytauto Didžiojo universitetui siųsti visus savo leidinius bei organizacijos priimamų dokumentų egzempliorius.

(LR, 01.26)

ESTIJOJE — LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJA

Taline, Estijos valstybinėje bibliotekoje atidaryta paroda „Lietuvos valstybingumo istorija“. Joje eksponuojama 15 dailininkės iš Kauno, Janinos Malinauskaitės sukurty Lietuvos karaliaus Mindaugo bei didžiųjų kunigaikščių ir jų giminaičių portretų kolekcija, taip pat šeši Lietuvos didžiosios kunigaikštystės (17-18 a.) žemėlapių iš Šveicarijoje gyvenančio lietuvių profesoriaus A. Hoferio-Dargužo kolekcijos, padovanotos Vilniaus universitetui.

Parodos atidarymo iškilmėse Lietuvos ambasadorė Estijoje Halina Kobeckaitė pasakė kal-

Nuomonės ir pastabos

Kur eini, „Drauge“?

Medžioklė — tai negarbingiausia forma karo su silpnaisiais.

Paul Richard, „The Scourge of Christ“

Draugas kartais spausdina straipsnius iš Lietuvos. Dažnai jie yra dvasiškai pakeliantys, idomūs. Kartais, dėl per daug imantrios kalbos ar susukto mintijimo, negalime jų suprasti; tada numojame ranka, ir nekreipiame daugiau į juos dėmesio. O štai dabar pasirodė naujas, išsukantis tokį kottumą, kad ji palikti be atsakymo būtų nusi-kaltimas ne tik prieš sąžinę, bet ir prieš paties Dievo kūrybą. Straipsnis įdėtas kovo mėnesio 11 dienos *Drauge* ir pavadintas „Pirmoji tradicinė medžioklė Lietuvos giriose“, pasirašytas ltn. Č. Bagdono.

Kadangi *Draugas* straipsnį išspausdino be jokio komentaro, be kokios užuominos, kad ten aprašytai „šventei“ nepritaria, tenka spėti, kad mūsų laikraštis šitą medžioklę laiko normaliu, gal net girtinu (?) įvykiu.

Įdėtos dvi nuotraukos, viena rodo tris medžiotojus, išsivergusius prieš nušautą šerną. Kitoje ginkluoti vyrai sveikina vienas kitą, dėkoja už gerą medžioklės organizavimą.

Gyvulių žudynes, gražiai pavadinę „seminaru“, suorganizavo SKAT štabas, jose dalyvavo „per 20 medžiotojų savanorių“. Organizatoriai aiškino, kad medžioklė ne tik puikiai laisvalaikis, bet kad tai „sportas“, jungiantis kelis karybos elementus. Seminaro tikslas, tarp kitų, puoseleli „...meilę gamtai, pagarbą paukščiams ir žvėriui...“.

Gyvulių žudymas — meilė gamtai? Kas gi čia per meistriška dvikalbystė? Ar tai koks pasityčiojimas iš kiekvieno, kuris tikrai nuosirdžiai myli gamtą ir jaučia pagarbą paukščiams ir žvėriui, kurio meilės supratimas įjungia ir globą, ir rūpestį, ir gyvybės branginimą? O gal tai naujoviška meilės sąvoka? Kazin, ar ltn. Bagdonas norėtų taip būti pamylėtas?

Miškas klega nuo varovų balsų. Medžiotojas Sigitas, taikliu šūviu nukirtęs šerną vietoje, „lyg atsispausdamas priklauptai, padėjęs ant žvėries ranką, o medžioklės vadovas jo kepure papuošia eglės šakute“.

Koks teatras! Koks kraujo svai-guls! Krenta mirties siaubo apimti gyvuliai, į pinkles įvartyti, neturėję galimybės nei apsiginti, nei pabėgti. Gulį sniege jų sutaršyti kruvini kūnai. Didžiųjų savo žygdarbiais nusūs medžiokliniai, kūrėna lauzus, išsienka karalių. Straipsnio autoriui Bagdonui atitenka „drąsiausiojo“ medžiotojo medalis.

„Kiek įspūdžių, kiek vyriškos šnekos!“ Galim įsivaizduoti, ką šitie medžiokliniai tėvai, broliai, pasakojo savo šeimoms, sugrįžę iš šios kraujo „šventės“. Galim įsivaizduoti, ko jie išaugo savo vaikus, ir kas išaugo iš tų jaunų lietuviukų, kuriems žudymo idėja jau iš mažens bus susieta su vyrišku malonumu.

Žmogus, kuris naikina kito žmogaus darbą, jo kūrybą, vadinamas vandalu. Tas gi, kurs be atodairos žudo Dievo kūrybą, Jo tvarinius, vadinamas „sportininku“. Taip buvo senais laikais, ir taip, matyt, vis dar yra Lietuvoje. Ne vienas iš mūsų, išsivijęs, gal dar atsimena, kaip

bą apie ryškiausius Lietuvos istorijos etapus. Tai pirmasis iš Lietuvos ambasados Taline su-rengtų renginių Lietuvos Nepriklausomybės dienai — Vasario 16-ajai paminėti.

(Elta, vasario 3 d.)

kino kronikose žiūrėdavome į mūsų žymius vyrus — prezidentą, ministrus, operos dainininkus, su šautuvais ant pečių, nugalėtojų pozose, prie nušautų miško žvėrelių. Tai buvo laikoma kilniu, vos ne aristokratišku užsi-ėmimu.

Bet tai buvo amžius atgal! Nuo to laiko žmonija toli nuėjo! Doktoras Dolittle pasaka ėmė virsti tikrove, žmogus pradėjo komunikuoti su gyvuliais! Civilizuotas pasaulis griežtai pasmerkė žudymą dėl malonumo. Per pastaruosius dešimtmečius tapome liudininkais ne tik dramatiško etninių mažumų išlaisvėjimo, moterų teisių igyvendinimo, gamtos apsaugos judėjimo. Kas neužmerkė akių ir neužsidengė ausų, negalėjo nepastebėti ir milžiniško progreso žmogaus santykiuose su gyvuliais. Sužinojome, kad jie ne tik jaučia, bet ir mąsto, ir planuoja, ir komunikuoja. Šių dienų informuokla vakarietišku nepasakytų, kad gyvulys mažiau kenčia ar mažiau bijosi mirti kaip žmogus.

Mūsų broliai Lietuvoje, deja, buvo uždaryti per tuos dešimtmečius, laisvėjimo idėjos jiems nebuvo prieinamos. Daugelis, kaip matome, ir dabar meri praetis liūnose. Bet mes savo laikraštyje juk užsidarę nebuvo? Mes juk laisvai girdėjome, skaitėme, matėme?

Šių laikų civilizuotas žmogus bjauriasi kruvinais „malonumais“, gyvulių žudymo „sportais“, ir nenori skaityti jų detalių aprašymų laikraštyje.

Nenoriu, kad durtų man į akis nužudytų gyvulių nuotraukos, lyg kokios „drąsos“ trofėjus. Ir nenoriu, kad mūsų laikraštis aukotų brangią vietą straipsniams, propaguojantiems dešimtmečiais atsilikusias žiaurias idėjas, nesvarbu, kad iš Lietuvos.

Laisvėjimo dvasia yra viena. Neكليودoma, ji reiškiasi ir eina daugeliu frontu. Negali būti tikrai laisvas žmogus, kuris nepripažįsta laisvės kitiems. Negali reikalauti sau teisės gyventi, jei nepripažįsta teisės į gyvenimą kiekvienam Dievo su-tvėrimui. Lietuva siekė ir turi toliau siekti laisvėjimo dvasios iš Vakarų. Mūsų laikraščio uždavins jiems tai laisvėjimą palengvinti, o ne jam klūdinti, priglaudžiant straipsnius, liaupsinantis kruvinius „žygius“ prieš beginklius gyvulius.

Laimutė Tornau
Chicago, Illinois

Laiškai

Gerbiamoji redakcija,

Esu labai dėkinga, kad Jūsų laikraštis praėjusių metų gruodžio mėnesį išspausdino mano eilėraščius. Rašančiam žmogui tai visada suteikia naujų minčių ir energijos.

Išspausdinus eilėraščius, gavau laišką iš Čikagoj gyvenančios mano A.A. tėvelio sesers, su kuria jau daug metų buvo nutrūkę ryšiai.

Jūsų laikraštis man atnešė dvigubą džiaugsmą: visada džiugu, kai gali rašyti ne tik sau, kai tai perskaito ir kiti, o surasti tikrą teta — tai jau tikra Dievo dovana.

Gerbiamieji ponai ir ponios, dėkoju Jums už Jūsų nuosirdų ir labai reikalingą darbą ir linkiu sveikatos, kantrybės ir ištvermės.

Viktorija Sakaitė
Vilnius, Lietuva